

фундаментальні проблеми теорії держави і права, зокрема методології юридичної науки. Акцентовано увагу на необхідності розгляду вчення про методологію в єдиній системі юриспруденції.

Ключові слова: матеріалістична діалектика, методологія юридичної науки, методологічні принципи, приватнонаукові методи, спеціальні методи, юридизація методів.

Анотація

Арнаутова Л. П. Методология и методы в правовом наследии А. В. Сурилова. — Статья.

В статье рассмотрено правовое наследие отечественного правоведа А. В. Сурилова, который разрабатывал фундаментальные проблемы теории государства и права, в частности методологию юридической науки. Акцентируется внимание на необходимости рассмотрения учения о методологии в единой системе юриспруденции.

Ключевые слова: материалистическая диалектика, методология юридической науки, методологические принципы, частнонаучные методы, специальные методы, юридизация методов.

Summary

Arnautova L. P. Methodology and Methods in Legal Heritage of O. V. Surilov. — Article.

The legal legacy of the prominent domestic lawyer O. V. Surilov, who developed the fundamental problems of the state and law theory, and in particular methodology of legal science is considered in the article. Particular attention is given to the necessity of consideration of the methodological studies within the unified system of jurisprudence.

Keywords: materialistic dialectics, methodology of legal science, methodological principles, private scientific methods, special methods, juridisation methods.

УДК 340.13:316.42

Р. М. Бірюков

ПРАВОВИЙ РОЗВИТОК В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Процес глобалізації, що спостерігається протягом останніх десятиліть, викликає багато дискусій серед науковців різних галузей. Проблемам глобалізації та її наслідкам присвячено багато найсучасніших досліджень. Привертають увагу науковців такі аспекти глобалізації, як: геополітичні зміни сучасного середовища; глобальні трансформації та безпека розвитку політичних, економічних, соціальних систем; еволюція міжнародних відносин; співвіднесення глобальних та національних факторів; проблеми глобальних трансформацій; міжнародна економічна безпека та інші. Однак багато питань ще є відкритими, досить суперечливими і потребують подальшого вирішення.

Існує багато теорій глобалізації, і для цього існують вагомі аргументи методологічного і ідеологічного характеру. Також є різні точки зору з приводу того, коли саме розпочався цей процес: з давніх часів, в епоху Ганзейського союзу, після закінчення Другої світової війни чи в умовах лібералізації світової торгівлі. Так, в інтерпретації М. Стегера, перший (доісторичний) період глобалізації охоплює V–III тисячоліття до нашої ери; другий — п'ятнадцять століть після Різдва Христового (рання глобалізація); третій — 1500–1700 рр. (глобалізація до періоду модерну); четвертий — 1700–1970-ті роки (глобалізація епохи модерну) і п'ятий (сучасний) — з 1970-х рр. до сьогодні [1].

Згідно з іншою концепцією, процес глобалізації, як і само поняття глобалізації, був сформульований вперше у 1983 р. американцем Т. Левіттом у статті «Harvard Business Review», який охарактеризував за допомогою цього неологізму процес злиття ринків окремих продуктів, вироблюваних транснаціональними корпораціями (ТНК) [2].

На думку В. П. Култигіна, термін «глобалізація» набув широкого розповсюдження у 80-ті роки ХХ ст. завдяки роботам І. Валлерстайна. При цьому І. Валлерстайн у роботі «Світова економічна система», написаній з неомарксистських позицій, розглядає глобалізацію як нову стадію розвитку капіталізму, нову стратегію підпорядкування одних країн іншим. Цю теорію найбільше підтримали дослідники транснаціональних корпорацій, адже саме ці корпорації сьогодні є наднаціональними суб'єктами соціальних дій, і саме для них глобалізаційні процеси є найбільш вигідними. Триває інтенсивна адаптація теорій глобалізації західною соціологією, що пов'язана із істеблішментом [3, 80].

Не можливо не погодитись із Р. Ф. Хабіровим у тому, що початки глобалізаційних процесів сягають у давнину, оскільки взаємозалежність держав простежувалася протягом майже всієї історії людства, але глобалізація — це феномен ХХ ст. [4].

Прогрес суспільства супроводжується переходом від великої кількості спільнот до поступової єдності, посиленням тенденції до інтернаціоналізації суспільного життя. В давнину тенденція до єдності людства знайшла своє відображення у злитті різних общин в племена і народності, пізніше — у перетвореннях племен в нації, націй — в регіональні співтовариства і т.д. Вираженням цього об'єктивного процесу також є утворення Європейського Союзу з єдиною валютою. Нині процес єднання людства охоплює не лише національні і регіональні межі, а вийшов на світову арену і відображається у глобалізації світового розвитку. Оскільки природні тенденції до єдності людства реалізуються не тільки безпосередньо, але і через процес виробництва, обміну, духовні зв'язки між народами, стан інформації, то саме промислова цивілізація із значним зростанням виробництва значно посилила цей процес. У цілому тенденція до єдності людства носить прогресивний характер і утілюється в посиленні зв'язків між представниками різних націй і народностей, в інтернаціоналізації виробництва та обміну, у використанні досвіду побудови політичних структур, у зростанні інформації, обміні духовними цінностями, у появі наднаціональних, наддержавних структур та ін.

Існує думка, зазначена в міжнародно-правовій літературі, про те, що існування глобальних проблем, з якими стикається людство, обумовлює допустимість і можливі межі наддержавності. Глобального наддержавного регулювання вимагають ті проблеми, які мають відношення до інтересів усього міжнародного співтовариства.

Необхідно визнати, що універсальний характер глобальних проблем вимагає багатосторонніх рішень. Вплив глобалізації на економічне, політичне, правове і соціальне життя держав і народів відбувається в різних формах і різними методами. Щодо результатів такої дії, то їх потужність і спрямованість

залежать від багатьох чинників, і у першу чергу, від правової сфери. Це знайшло своє безпосереднє вираження в конституціях більшості держав — членів ООН, включаючи і Конституцію України. Важливе значення у подальшій універсалізації внутрішньодержавного права має закріплення в національних конституціях сучасного комплексу невідчужуваних природних прав і свобод людини, а також визнання того, що загальновизнані принципи і норми міжнародного права є пріоритетною складовою частиною національної правової системи.

Одним із важливих аспектів загальної глобалізації у сучасному світі є універсалізація в державно-правовій сфері. Глобалізація істотно впливає на трансформацію, зміни і модернізацію державно-правових інститутів, норм і стосунків на всесвітньому, макрорегіональному і внутрішньонаціональному рівнях, стимулює, прискорює і оновлює процеси універсалізації. Усе це визначає актуальність правового аналізу змісту і сенсу основних напрямів впливу загальних процесів глобалізації на сучасний стан і перспективи розвитку Української держави і права з урахуванням світових тенденцій суспільного розвитку, зарубіжного досвіду і особливостей формування і розвитку державно-правової системи в пострадянських державах. Наукова і практична значимість дослідження юридичних аспектів глобалізації для розробки концепції правової політики посилюється за тієї обставини, що у вітчизняній юридичній літературі ця проблема не знайшла належного розвитку.

Проблематика правової глобалізації носить комплексний характер, що повинно бути враховано при розробці концепції правової політики усередині і поза країною. Першочергове значення при цьому мають розробка проблем сучасного стану, шляхів вдосконалення і перспектив розвитку вітчизняного права і держави в загальному контексті процесів глобалізації, аналіз і обґрунтування тих юридично важливих принципів, форм, цінностей й цілей, яких потрібно дотримуватись в умовах сучасної глобалізації і уніфікації у сфері державно-правових явищ і стосунків.

Серед тенденцій глобального та регіонального рівнів слід виділити перш за все тенденцію універсалізації і уніфікації права. В основі виникнення і розвитку цієї тенденції покладено об'єктивний процес інтеграції світової економіки, фінансів, засобів зв'язку, засобів масової інформації та інших засобів і сфер життя суспільства, який не міг не відбитися як на еволюції права в цілому, так і на тенденціях його подальшого розвитку. Проте, незважаючи на те, що універсалізація і уніфікація права простежуються практично на усіх історичних етапах еволюційного розвитку державно-правової матерії, в умовах глобалізації вона проявляється найбільш яскраво і носить не еволюційний, а вибуховий, революційний характер [5].

Міжнародно-правові норми формально не є похідними від норм внутрішньодержавних і не можуть впливати на обов'язкову силу внутрішньодержавних норм, проте міжнародне право може відсилати до внутрішньодержавного права, а внутрішньодержавне право — до міжнародного права. Норми міжнародного і внутрішньодержавного права мають різний предмет регулювання. Міжнародно-правові норми регулюють тільки стосунки між суб'єктами міжнародно-

го права, а внутрішньодержавні норми — стосунки між суб'єктами внутрішнього права держави. Держави не можуть посилатися на внутрішньодержавні норми з метою звільнити себе від виконання міжнародних зобов'язань. У той же час, з одного боку, на формування норм міжнародного права певною мірою впливають норми внутрішньодержавного права, а з іншого боку, має місце і зворотний вплив міжнародного права на утворення і розвиток тих або інших норм внутрішньодержавного права. В основному такий вплив проявляється в тому, що держави видають акти внутрішнього законодавства, що необхідні для приведення в дію норми міжнародного права усередині країни, і у ряді випадків така рецепція або трансформація дає поштовх для розвитку тієї чи іншої галузі внутрішнього законодавства у новому напрямку.

Дана проблематика має безпосереднє відношення до права, що формується сьогодні, — права, яке можна назвати правом суспільства, що глобалізується. Етатистський, державо-центристський підхід до права не відповідає реаліям сьогодення. І з цим варто погодитись. Якщо в ХХ ст. основною філософсько-правовою проблемою була проблема обґрунтування зв'язку норми закону, встановленої державою, з духовним, у тому числі моральним, світом людини, то в ХХІ ст. на перший план висувається проблема правової комунікації, тобто проблема успішного співіснування у сфері права найрізноманітніших суб'єктів, проблема загального праворозуміння і сумісної, синергійної правотворчості, у рамках якої може реалізуватися не лише особиста свобода людини, але й її відповідальність за долі інших. Таке розуміння права неможливе при погляді на державу як на єдиного носія права.

Постійно зростаюча тенденція до міжнародно-правової глобалізації сприяє появі нових принципів і норм права, встановлення яких раніше належало до сфери внутрішніх справ суверенних держав. Це істотно оновлює державно-правові системи членів світового співтовариства у контексті сучасних загальноновизнаних універсальних стандартів.

Розвиток цивілізації від її початків до сучасності — це рух від різноманітних локальних історій до більш «всесвітньої» історії людства, що супроводжується зміною періодів, етапів, історично обумовлених процесів і відповідних цим процесам правових норм, форм і процедур їх юридичного вираження, впорядкування і закріплення. Глобалізація самого права, прогресуючий розвиток його універсальних властивостей, норм, форм і процедур правового типу соціального життя є соціально необхідним етапом і демонструє спроможність права регулювати процеси загальносоціальної глобалізації у рамках загального (загальнонаважливого і загальнообов'язкового) правопорядку на рівні внутрішніх та міжнародних відносин.

Література

1. Максименко В. Глобалізація: риторика, ідеологія, реальність. Ч. 1 // Православ'є. — 2002. — 17 окт.
2. Глобалізація : Риторика, ідеологія, реальність. (Часть I) : [аналитическое обозрение] [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.pravoslavie.ru/analit/.globalisation.htm>.

3. Култыгин В. П. Пезападные концепции глобализации // Личность. Культура. Общество. — 2002. — Т. IV, вып. 1-2. — С. 80-103.
4. Хабиров Р. Ф. Глобализация, государственный суверенитет, права человека // Юридический мир. — 2007. — № 10. — С. 45-49.
5. Марченко М. П. Об основных тенденциях развития права в условиях глобализации // Государство и право. — 2009. — № 6. — С. 5-11.

Анотація

Бірюков Р. М. Правовий розвиток в умовах глобалізації. — Стаття.

У статті робиться акцент на тому, що сучасна глобалізація стосується не тільки соціально-економічної, політичної та культурної сфери, але й правової. Визначено та розглянуто зміст та основні форми прояву впливу глобалізації на правову сферу.

Ключові слова: глобалізація, правова глобалізація, уніфікація права, універсалізація права, правова комунікація, норми національного права, норми міжнародного права.

Аннотация

Бирюков Р. М. Правовое развитие в условиях глобализации. — Статья.

В статье делается акцент на том, что современная глобализация касается не только социально-экономической, политической и культурной сфер, но и правовой. Определены и рассмотрены содержание и основные формы проявления влияния глобализации на правовую сферу.

Ключевые слова: глобализация, правовая глобализация, унификация права, универсализация права, правовая коммуникация, нормы национального права, нормы международного права.

Summary

Biriukov R. M. The Legal Development on the Fone of Glopalization. — Article.

The article focuses on that modern globalization refers to not social-economic, political and cultural sphere of life, as well as legal one. It is defined and considered the contain and main forms of reflection of globalization on legal sphere.

Keywords: globalization, legal globalization, unification of law, universalization of law, legal communication, rules of national law, rules of international law.

УДК 342.7(477)

Р. Г. Авдюгін

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ: МІЖНАРОДНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Оптимальні правові засоби забезпечення прав людини, їх вироблення та ефективне використання є життєво необхідною умовою розвитку громадянського суспільства і правової держави. Теоретичний і науково-практичний зміст поняття «правові засоби забезпечення прав людини» обумовлений виділенням особливого виду правових реалій, які розглядають правові явища крізь призму їх функціонального призначення.

Правове регулювання завжди здійснюється за допомогою особистого «інструментарію», специфічного, властивого тільки йому, покликаного юридично гарантувати досягнення цілей законодавця, що відрізняє його від інших форм правового впливу. За допомогою правового регулювання можна видавати або